

NYANLÄNDAS FLYTTMÖNSTER

Orsaker och drivkrafter till geografisk rörlighet
efter etableringstiden i Västra Götalands län

JULIA FREDRIKSSON
JOANNA GREGOROWICZ-KIPSAK

Länsstyrelsen
Västra Götaland

CHALMERS

Institutionen för arkitektur och samhällsbyggnadsteknik

NYANLÄNDAS FLYTTMÖNSTER

Nyanländas flyttmönster

Orsaker och drivkrafter till geografisk rörlighet efter etableringstiden i Västra Götalands län

JULIA FREDRIKSSON, JOANNA GREGOROWICZ-KIPSAK

ISBN elektronisk bok: 978-91-88041-35-7

© Julia Fredriksson, Joanna Gregorowicz-Kipszak, 2021.

Omslagsfoto: Joanna Gregorowicz-Kipszak

Institutionen för arkitektur och samhällsbyggnadsteknik

Chalmers tekniska högskola

SE-412 96 Göteborg

Sverige

Tel: +46 031-772 100

Göteborg, Sverige 2021

Förord

Integration och mottagandet av nyanlända¹ är aktuella ämnen i samhällsdebatten. Debattens innehåll har skiftat över tid, liksom regler och ansvarsfördelning vad gäller mottagandet av asylsökande och nyanlända. En av de senaste regelförändringarna är 2016 års bosättningslag (Lag 2016:38). Lagen innebär att alla Sveriges kommuner ska ha en beredskap att ta emot nyanlända som fått uppehållstillstånd i Sverige.

Bosättningslagen infördes framför allt av två skäl. Dels för att minska tiden från att en nyanländ får ett uppehållstillstånd och tills dess att personen i fråga kan bosätta sig i en kommun och därigenom börja studera svenska och delta i olika former av etableringsinsatser. Det andra syftet var att få till en mer jämlik fördelning av mottagandet mellan olika kommuner i landet. Dessa två syften har uppnåtts både nationellt och regionalt i Västra Götaland.

För att få kunskap om bosättningslagens effekter på mottagandet av nyanlända i Västra Götaland har Länsstyrelsen tagit initiativ till ett antal uppföljningar, däribland denna studie som belyser orsaker och drivkrafter till nyanländas flyttmönster i Västra Götaland. För rapportens innehåll ansvarar en forskargrupp från Chalmers bestående av Julia Fredriksson, projektledare, tekn dr, Institutionen för arkitektur och samhällsbyggnadsteknik, samt Joanna Gregorowicz-Kipszak, tekn dr, Institutionen för arkitektur och samhällsbyggnadsteknik.

I rapporten framkommer att flyttmönstren ser olika ut för storstadsregioner, medelstora städer och glesbygdskommuner. Forskarnas slutsats är att dessa flyttmönster över tid riskerar att motverka bosättningslagens intentioner, för även om majoriteten nyanlända bor kvar i mottagningskommunen så går de flyttar som sker oftast till mindre och medelstora kommuner. Flyttarna går också relativt ofta till socioekonomiskt svagare kommuner.

Forskarna konstaterar vidare att nyanländas flyttmönster är resultatet av flera samverkande faktorer: vad kommunen som plats erbjuder (bland annat boende, arbetsmarknad, läget, utbud, samhället), hur kommunen som organisation arbetar med nyanlända och det övriga samhället (bland annat civilsamhället och näringslivet) samt vad den nyanlända själv har för förväntningar och preferenser. De konstaterar vidare att nyanlända ofta flyttar mellan kommuner på grund av att de befinner sig i akut bostadsbrist.

Länsstyrelsens förhoppning är att de erfarenheter och slutsatser som beskrivs i denna rapport kan bidra till att stärka det framtida arbetet för beredskap och kapacitet i mottagandet av nyanlända i Västra Götalands län.

Avslutningsvis vill Länsstyrelsen och forskargruppen rikta ett varmt tack till dem som har intervjuats under projektets gång och till dem som tagit sig tid att fylla i enkäten. Tack för att ni bidragit med era kunskaper och erfarenheter!

Pia Falck

Enhetschef Enheten för Integrationsfrågor

Länsstyrelsen Västra Götalands län

¹ Det finns ingen allmänt vedertagen definition av "nyanländ". I sammanhanget mottagande och etablering åsyftas oftast en person som beviljats uppehållstillstånd som flykting eller av andra skyddsskäl, samt – under vissa omständigheter – en person som fått uppehållstillstånd baserat på anknytning till sådan person.

NYANLÄNDAS FLYTTMÖNSTER

Innehåll

Sammanfattning.....	7
1. Bosättningslagen och nyanländas flyttmönster.....	9
1.1 Inledning.....	9
Syfte.....	10
1.2 Metod.....	10
1.3 Definitioner och avgränsningar.....	12
1.4 Tidigare studier.....	12
2. Nyanländas flyttmönster i Västra Götaland.....	14
2.1 Geografisk rörlighet på regional nivå.....	14
2.2 Mottagandets kommunala förutsättningar.....	16
Härryda.....	18
Vänersborg.....	19
Bengtsfors.....	20
2.3 Orsaker och drivkrafter till nyanländas flyttmönster.....	22
Orsaker till kvarboende i en kommun.....	22
Orsaker och drivkrafter till att nyanlända flyttar från en kommun.....	25
Orsaker och drivkrafter till att nyanlända flyttar till en kommun efter etableringstiden.....	27
3. Avslutande diskussion.....	31
4. Referenser.....	33

NYANLÄNDAS FLYTTMÖNSTER

Sammanfattning

Denna rapport belyser orsaker och drivkrafter till geografisk rörlighet efter etableringstiden i Västra Götalands län. Under 2020 fick Chalmers tekniska högskola i uppdrag av Länsstyrelsen Västra Götaland att utföra en forskningsstudie kring bakgrunden till nyanländas flyttmönster. Syftet med studien är att bidra med fördjupande kunskap kring orsaker och drivkrafter till nyanländas flyttmönster samt belysa konsekvenserna av dessa flyttmönster, både ur kommunernas perspektiv och ur de nyanländas perspektiv. Mer specifik är studiens syfte att belysa vilka faktorer som bidrar till att nyanlända flyttar alternativt bor kvar i sin mottagningskommun samt belysa vilka faktorer som påverkar vart nyanlända flyttar. Vidare avser studien att belysa hur dessa flyttmönster speglar olika kommuners förutsättningar, möjligheter och utmaningar samt vad flyttmönstren innebär för kommunerna och för de nyanlända.

Studien baseras på en översiktlig genomgång av relevant bakgrundsmaterial, en analys av kvantitativa data över flyttmönster i Västra Götalands län och en fördjupad analys av tre utvalda kommuner; Härryda, Vänersborg och Bengtsfors. I dessa kommuner har en fördjupad analys av statistik samt en kvalitativ fallstudie kring orsaker och drivkrafter till nyanländas flyttmönster genomförts. Den kvalitativa studien har innefattat ett antal intervjuer samt en enkätundersökning. Intervjuer och enkätundersökningen genomfördes under hösten 2020.

Genomgången av det statistiska underlaget visar att nyanländas flyttar följer tydliga geografiska mönster, där flyttmönstren för nyanlända ser olika ut för storstadsregionen, medelstora städer och glesbygdskommuner. Sammantaget visar genomgången att de flesta anvisade nyanlända verkar kunna bo kvar i sin mottagningskommun, åtminstone under den treårsperiod som det statistiska underlaget omfattar. Dock tyder mönstret på att när anvisade nyanlända flyttar så flyttar de till mindre och medelstora kommuner och att relativt många andrahandsflyttar går till socioekonomiskt svagare kommuner. Detta tyder på att flyttmönstren över tid kan riskera att ta ut bosättningslagens intentioner, då bosättningslagen bland annat syftar till att styra fler nyanlända till större kommuner med en stark arbetsmarknad.

Sannolikt är nyanländas flyttmönster resultatet av flera samverkande faktorer: vad kommunen som plats erbjuder, såsom till exempel boendemöjligheter, arbetsmarknaden och samhällsservice, hur kommunen som organisation arbetar med nyanlända och det övriga samhället samt vad den nyanlända själv har för förväntningar och preferenser. Som grupp är nyanlända heterogena i fråga om bakgrund, erfarenheter och preferenser. Intervju- och enkätsvaren ger en bild av att en del nyanlända flyttar frivilligt av samma orsaker som andra grupper i samhället, men att det också finns orsaker och drivkrafter till nyanländas flyttmönster som skiljer sig från övrig befolkning. Framförallt kan man se att nyanlända flyttar mellan kommuner på grund av att de befinner sig i akut bostadsbrist. Vidare kan man se att en del nyanlända flyttar för att det saknas större lägenheter som passar familjens behov i kommunens hyresbostadsbestånd. Detta belyser att många nyanlända befinner sig i en utsatt position på bostadsmarknaden, vilket resulterar i att nyanlända ofta är hänvisade till bostäder med låg standard och osäkra kontrakt hos privata hyresvärdar.

Studien visar också att orsakerna till flytt skiljer sig åt mellan olika kommuner. Medan Härryda, som är en växande kommun i en storstadsregion med stark arbetsmarknad, har få personer som flyttar till kommunen efter etableringstiden, förmodligen för att det är relativt svårt att få en

bostad där, har Vänersborg och Bengtsfors fler som söker sig till kommunen, både som självbosatta och genom andrahandsflyttar efter etableringstiden. Vänersborgs kommun pekar på att nyanlända främst flyttar till kommunen på grund av familje- och vänskapsrelationer och på grund av arbete, medan Bengtsfors kommun, som har en krympande befolkning och en relativt hög arbetslöshet, pekar på att många nyanlända flyttar till kommunen enbart på grund av att de hittat en bostad i kommunen. I linje med andra studier ser vi en risk för negativa effekter både för den mottagande kommunen och för den nyanlända om personer tvingas flytta till en annan kommun enbart på grund av att de är i akut behov av en bostad.

Både genomgången av det statistiska materialet och våra kvalitativa resultat visar således att det finns tydliga skillnader beroende på kommunens förutsättningar och läge i den regionala geografin, där växande kommuner i storstadsregionen och krympande glesbygdskommuner har olika utmaningar och möjligheter vad gäller mottagande av nyanlända. För att skapa långsiktiga och hållbara lösningar för nyanländas boendesituation är det avgörande att ha ett helhetsperspektiv där man både arbetar med långsiktiga bostadslösningar för anvisade nyanlända och med bostadsrelaterade insatser riktade mot självbosatta. Detta är avgörande både för att skapa så bra och stabila förutsättningar för nyanlända som möjligt, och för att skapa rimliga och rättvisa förutsättningar för kommunerna att ha ett bra och långsiktigt mottagande. Det är också avgörande för att bosättningslagens intentioner om en rättvis fördelning av nyanlända inte ska gå förlorad över tid.

1. Bosättningslagen och nyanländas flyttmönster

1.1 Inledning

Människor flyttar av många olika anledningar. Vanliga orsaker till flytt inom Sverige är studier, arbete, familjeskäl och boendemiljörelaterade skäl (SCB, 2021a; SKL, 2015). Detsamma gäller även gruppen nyanlända. Dock finns det ett antal faktorer som gör att förutsättningarna för nyanländas bosättning och flytt skiljer sig från andra grupper; dels befinner sig nyanlända generellt i en svag position på bostadsmarknaden, då de ofta saknar kötid, kontakter och ekonomiska förutsättningar att ta sig in på den ordinarie bostadsmarknaden; dels har kommuner ett särskilt uppdrag och ansvar vad gäller anvisade nyanländas bosättning.

Förutsättningarna för mottagande av nyanlända ändrades i och med att bosättningslagen infördes 2016. Innan bosättningslagen infördes tog vissa kommuner emot ett stort antal nyanlända medan andra kommuner inte tog emot några nyanlända alls. Detta innebär att vissa kommuner tog ett stort ansvar för mottagandet, medan andra kommuner valde att helt stå utanför. Vidare var det en relativt stor andel av de nyanlända som blev placerade i glesbygdskommuner med en relativt svag arbetsmarknad (Grange och Björling, 2020).

Bosättningslagen innebär att alla kommuner är skyldiga att ta emot nyanlända för bosättning efter anvisning. Tanken med bosättningslagens införande var både att fördela ansvaret för mottagande mer rättvist mellan kommuner och att skapa bättre förutsättningar för nyanländas integration på arbetsmarknaden genom att styra mottagandet till kommuner där det finns bäst förutsättningar på arbetsmarknaden (Regeringen, 2020). Detta görs genom att kommuner med relativt god arbetsmarknad, stor befolkning och ett relativt lågt tidigare mottagande generellt får ta emot fler nyanlända än kommuner med sämre förutsättningar på arbetsmarknaden, liten befolkning och ett tidigare högt mottagande.

Hur implementeringen av bosättningslagen har fungerat skiljer sig åt mellan olika kommuner. Vissa kommuner pekar på ökade kostnader och svårigheter att ordna bostäder åt de nyanlända, medan andra kommuner menar att lagen har fungerat väl och inte haft någon betydande påverkan alternativt haft en positiv påverkan på kommunens verksamhet (Länsstyrelsen i Jönköpings län, 2019). Vad som är den största utmaningen skiljer sig också mellan kommuner beroende på kommunens förutsättningar vad gäller till exempel bostadsmarknaden och arbetsmarknaden.

Intentionen med bosättningslagen är att kommunerna i så stor utsträckning som möjligt ska erbjuda långsiktiga boendelösningar till de som anvisas till kommunen (Regeringen, 2020). Det finns dock inget uttalat krav i lagen gällande boendet, varken när det gäller typ av bostad eller vad gäller bosättningsens långsiktighet. Detta har lett till att olika kommuner tolkar lagen olika, där vissa kommuner erbjuder långsiktiga boendelösningar medan andra kommuner erbjuder mer kortsiktiga boendelösningar under några år efter mottagande. Vidare har vissa kommuner placerat nyanlända i det befintliga bostadsbeståndet medan andra kommuner har erbjudit boende i tillfälliga bostäder såsom husvagnar och hotell.

Trots ambitionen om ett långsiktigt mottagande i anvisningskommunen kan man se att många nyanlända flyttar några år efter mottagandet samt att nyanländas flyttmönster över tid skiljer sig kraftigt åt mellan olika kommuner (Länsstyrelsen Stockholm, 2020). Detta får ett

flertal konsekvenser. Länsstyrelsen Stockholm har bland annat pekat på en risk att nuvarande flyttmönster bland nyanlända i Stockholms län leder till att ambitionen med bosättningslagen att styra mottagandet till kommuner med bättre förutsättningar på arbetsmarknaden går förlorad över tid, vilket försvårar situationen både för den mottagande kommunen och för den nyanlända. Studier (Grange och Björling, 2020; Länsstyrelsen Stockholm, 2020) visar också på negativa konsekvenser av att tillfälliga bostadskontrakt och bristande kvalitet i boendet tvingar nyanlända att bryta upp från etablerade sammanhang. Till exempel pekar Länsstyrelsen Stockholm på att en pressad boendesituation skapar stress och oro och kan leda till ohälsa och att upprepade flyttar kan leda till att nyanlända tvingas avbryta anställningar och riskerar att hamna i långvarig arbetslöshet och hemlöshet (Länsstyrelsen Stockholm, 2020).

Mot bakgrund av detta behöver man för att förstå bosättningslagens mer långsiktiga effekter studera nyanländas flyttmönster över tid, både för anvisade nyanlända och för självbosatta. Vidare finns ett behov av att få fördjupad kunskap om orsaker och drivkrafter till nyanländas flyttmönster.

Syfte

Denna studie avser att bidra med fördjupande kunskap kring orsaker och drivkrafter till nyanländas flyttmönster samt belysa konsekvenserna av dessa flyttmönster, både ur kommunernas perspektiv och ur de nyanländas perspektiv. Mer specifik är studiens syfte att belysa vilka faktorer som bidrar till att nyanlända flyttar alternativt bor kvar i sin mottagningskommun samt vilka faktorer som påverkar vart nyanlända flyttar. Vidare avser studien att belysa hur dessa flyttmönster speglar olika kommuners förutsättningar, möjligheter och utmaningar samt vad flyttmönstren innebär för kommunerna och för de nyanlända. Studien avser att svara på följande frågor:

- Hur skiljer sig nyanländas flyttmönster från flyttmönster i övrig befolkning?
- Vilka faktorer har bidragit till att nyanlända stannat i en kommun?
- Vilka faktorer har bidragit till att nyanlända flyttat till en annan kommun och varför har de flyttat till just denna kommun?
- Hur speglar detta olika kommuners förutsättningar och utmaningar?
- Vad skapar det för möjligheter och utmaningar för kommunerna och för de nyanlända?

Studien har fokus på Västra Götalands län. I Västra Götalands län har vi valt att göra en fördjupande fallstudie i tre kommuner med olika geografiska förutsättningar och olika flyttmönster. Vid val av kommuner har vi även tagit hänsyn till kommunernas möjligheter att delta i studien.

1.2 Metod

Projektet har genomförts i ett antal olika steg. I ett första steg gjordes en översiktlig genomgång av relevanta forskningsstudier och rapporter samt en översiktlig analys av kvantitativa data över

flyttmönster i Västra Götalands län, framtagna av Statistikmyndigheten SCB. Det statistiska kvantitativa underlaget innehåller 50 tabeller som visar var personer som blivit kommunmottagna i Västra Götaland första halvåret 2017 bosatte sig vid mottagandet samt var de bor tre år efter mottagande.

Mot bakgrund av det insamlade materialet och i samråd mellan Chalmers och Länsstyrelsen Västra Götaland har forskargruppen valt ut tre kommuner för fördjupad analys: Härryda, Vänersborg och Bengtsfors. I dessa kommuner har en fördjupad analys av statistik samt en fallstudie kring orsaker och drivkrafter till nyanländas flyttmönster genomförts.

I valda kommuner genomfördes datainsamling med fokus på å ena sidan kommunala tjänstepersoner, å andra sidan nyanlända. Former för datainsamlingen har anpassats efter kommunernas möjlighet att etablera kontakt mellan nyanlända och Chalmers samt efter förutsättningar på grund av den pågående Covid-19-pandemin.

För att fånga kommunernas perspektiv på orsaker och drivkrafter till nyanländas flyttmönster har forskargruppen genomfört ett antal intervjuer med ett urval av kommunala företrädare. Varje fallstudiekommun företrädades av två tjänstepersoner: en med särskilt ansvar för integrationsfrågor och en med ansvar för planeringsfrågor. Samtliga sex intervjuer genomfördes mellan oktober och november 2020. Intervjuerna med personer med ansvar för integrationsfrågor hade fokus på att undersöka vad de såg för orsaker och drivkrafter till nyanländas flyttmönster i kommunen, medan intervjuerna med personer med ansvar för planeringsfrågor främst hade fokus på att undersöka kommunens flyttmönster och arbetsmarknadssituation för befolkningen som helhet, samt kommunens övergripande strategier för bostadsförsörjning och översiktlig planering.

Forskargruppen har använt sig av semistrukturerade intervjuer, det vill säga intervjuer där man utgår från en lista med frågor som fungerar som underlag för ett samtal. Intervjufrågorna skickades till alla respondenter i förväg. Intervjuerna genomfördes digitalt och varje intervju varade cirka en timme. Alla intervjuer har spelats in och transkriberats.

För att fånga nyanländas perspektiv på sin boendesituation har forskargruppen utvecklat en enkät i form av en blankett. Enkäten avsåg att undersöka respondenternas boendesituation med fokus på hur och varför nyanlända flyttar under sina första år i Sverige. Frågeställningarna har utgått från resultaten av forskargruppens bakgrundstudier kring orsaker och drivkrafter till flytt. Enkäten innehöll 13 frågor uppdelade i fyra temaområden: om respondenten, om respondentens första boende under etableringstiden och om nuvarande boende och framtid. Det ingick både flervalsfrågor och fritextfrågor.

Forskarna sökte kontakt med nyanlända genom representanter för fallstudiekommunerna och kommunerna har själva kontaktat nyanlända och samlat in enkätsvar under november 2020. Nyanlända från Vänersborg och Bengtsfors deltog i enkäten. Härryda kommun hade inte möjlighet att delta. Enkäterna genomfördes med hjälp av företrädare för kommunerna under perioden november-december 2020. I Vänersborg genomfördes enkäten inom ramen för en utbildning för en grupp kvinnor i kommunens regi och här besvarades enkäten av åtta personer. I Bengtsfors har företrädare för kommunen samlat in enkätsvar från totalt 20 nyanlända personer, som både bor i kommunen idag och som tidigare har bott i kommunen.

1.3 Definitioner och avgränsningar

Studien har fokus på nyanlända personer. Nyanländ är en person som beviljats uppehållstillstånd i Sverige som flykting, skyddsbehövande, av synnerligen ömmande omständigheter eller som anhörig. När en nyanländ efter beviljat uppehållstillstånd antingen bosätts eller själv bosätter sig i en kommun kallas den nyanlända för kommunmottagen och är kommuninvånare (Länsstyrelsen Stockholm, 2020). Det finns ingen fast gräns för hur länge man räknas som nyanländ. Många kommuner räknar en person som nyanländ i två år under den så kallade etableringstiden, medan man inom skolan räknas som nyanländ i fyra år (Skolverket, 2021).

När det gäller nyanländas bosättning brukar gruppen nyanlända delas in i tre grupper; anvisade, självbosatta och ensamkommande barn. Ensamkommande barn räknas ibland in i gruppen självbosatta, men lagstiftningen skiljer sig delvis åt vad gäller ensamkommande barn och övriga självbosatta (Länsstyrelsen Stockholm, 2020). Anvisade är de som bosätts i en kommun med stöd av bosättningslagen. Kommunen erbjuder då en bostad till den nyanlända. Gruppen består både av kvotflyktingar och nyanlända som tidigare har bott i ett anläggningsboende. Självbosatta är de som själva bosätter sig i en kommun. Kommunen har då inget särskilt uppdrag att ordna boende, utan enbart ett generellt bostadsförsörjningsansvar. Ensamkommande barn har vanligtvis anvisats till en kommun redan under tiden som asylsökande och kommunen har ett ansvar för boende och omsorg (Länsstyrelsen Stockholm, 2020).

Denna rapport tar tillvara erfarenheter och kunskaper från en svensk region och ett särskilt fokus på ett fåtal kommuner. Den redogör endast för statistik vid ett givet ögonblick, nämligen första halvåret 2017 till första halvåret 2020. Detta ger ett begränsat underlag att dra generella slutsatser ifrån. Samtliga resultat och slutsatser bör därför tolkas med detta i åtanke. Det är också viktigt att påpeka att nyanlända personer som invandrat under olika år omfattas av olika regelverk kring mottagningen samt att antalet mottagna skiftat kraftigt under de senaste åren.

Enkäten har genomförts i en begränsad skala och urvalet av respondenter är inte representativt för nyanländas population. Enkäten är kvalitativ i sin karaktär och det går inte att dra några kvantitativa slutsatser av insamlade svaren, utan ska istället ses som ett material som kompletterar intervjustudiens kommunala perspektiv med ett antal röster från de nyanlända.

1.4 Tidigare studier

Studier om flytt har olika syften och bygger på olika typer av data och metoder. Generellt diskuteras flytt ofta i förhållandet till boendemiljö, boende, samt olika processer. Studierna belyser bland annat: flytt med fokus på olika samhällsgrupper såsom äldre (Abramsson, 2014), studenter (Eklund et al, 2019), barnfamiljer (Amcoff och Nedomysl, 2013), flyktingar (Hammarstedt och Mikkonen 2007, Amcoff et al, 2011); flytt med fokus på stad och land (Hjort, 2009); arbetsmarknadens betydelse för flytt; flytt med koppling till olika processer såsom renovering (Femenías et al, 2019), kommunernas aktiva medverkan till flytt (Statskontoret, 2020) och bostadsflyttkedjor (Rasmussen et al, 2018); betydelsen av de sociala nätverken för val av bostadsort (Stjernström, 1998); samt flytt med koppling till själva boendet såsom nyproducerade hyreslägenheter, särskilt boende, miljonprogramområden och sommarstugor med mera. Geografisk rörlighet definieras av till exempel Andersson (2000) som diskuterar varför man flyttar och presenterar några av teorierna kring flytt.

Vad gäller nyanländas flyttmönster finns på nationell nivå bland annat två studier som SCB har genomfört kring var utrikesfödda bosätter sig vid invandring och i vilken utsträckning de har flyttat inom fem år (SCB, 2020a; SCB, 2016). Det finns även några studier som för fram nyanländas och kommunala erfarenheter. I Stockholms län har Länsstyrelsen (2020) följt upp bosättningslagen och nyanländas boendesituation över tid genom att undersöka kommunernas arbetssätt, analysera flyttmönster och lyssna till hur nyanlända upplever sin situation. Studien kopplar bosättningslagens implementering till nyanländas flyttmönster och visar att det finns ett samband mellan hög andel nyanlända som flyttar och tidsbegränsade bostadskontrakt. Vidare har Statskontoret publicerat en rapport kring aktiv medverkan till bosättning i annan kommun, det som ibland har kallats social dumpning (Statskontoret, 2020). Rapporten, som bland annat är baserad på enkätundersökningar och intervjuer med företrädare för kommuner, pekar särskilt på nyanlända som en grupp som är utsatt för aktiv medverkan till bosättning i annan kommun.

Vad gäller flyttmönster i Västra Götalands län vill vi lyfta fram några studier av särskild relevans i detta sammanhang. I rapporten *Vår bästa tid är nu?* (VGR, 2018) redovisas kommuner med positivt respektive negativt inrikes flyttnetto i befolkningen som helhet (angivet som andel av befolkningen) totalt under perioden 2007–2017. Studien visar att Härryda har ett positivt inrikes flyttnetto, framför allt från Göteborg, medan Vänersborg och Bengtsfors har ett negativt inrikes flyttnetto. Härryda bidrar mest till Bollebygds positiva flyttnetto, medan Vänersborg främst bidrar till Strömstads positiva flyttnetto. Högst nettoinflyttning kommer till Vänersborg från den angränsande kommunen Mellerud, medan Bengtsfors har störst nettoutflyttning till den angränsande kommunen Åmål.

Vidare har Västra Götalandsregionen (2017) med utgångspunkt i statistik från Migrationsverket genomfört en kartläggning av vidareflyttning hos nyanlända som kommunplaceras i regionen. I rapporten *Till Västra Götaland, men sedan?* (VGR, 2017) presenteras en jämförelse mellan nyanländas och övrig befolknings inrikes flyttmönster. Studien visar att Vänersborg har ett stort positivt flyttnetto av nyanlända men ett negativt inrikes flyttnetto i övriga befolkningen, medan Härryda har ett positivt flyttnetto i båda grupperna och Bengtsfors har negativt flyttnetto i båda grupperna. Ur ett mer kvalitativt perspektiv har nyanländas boendesituation i Västra Götalands län också uppmärksamats av Grange och Björling (2020) i en studie med fokus på rättvisa i bosättningen av nyanlända.

Trots att flyttströmmar i sig dokumenteras noggrant på olika geografiska nivåer finns det få studier som belyser de bakomliggande orsakerna till nyanländas flyttmönster och hur de bakomliggande faktorerna skiljer sig mellan olika platser. Det behövs därför mer forskning som bidrar till en djupare förståelse för de förhållanden som den beskrivande statistiken påvisar. Denna kunskap kan bidra till ökad förståelse för orsaker och drivkrafter till nyanländas flyttmönster och vad det har för konsekvenser för de nyanlända och för kommunerna.

2. Nyanländas flyttmönster i Västra Götaland

I detta kapitel beskriver vi hur nyanländas flyttmönster i Västra Götalands län samt i de tre fallstudiekommunerna ser ut. Därefter redovisas resultaten av intervjuer med ett urval av kommunala företrädare och enkäter med nyanlända personer med fokus på orsaker och drivkrafter till de redovisade flyttmönstren.

2.1 Geografisk rörlighet på regional nivå

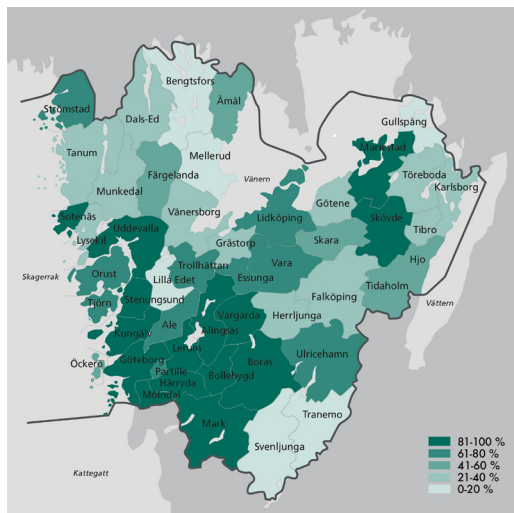
Det statistiska underlaget visar att nyanländas flyttar följer tydliga geografiska mönster, där flyttmönstren ser olika ut för storstadsregionen, medelstora städer och glesbygdskommuner. Karta 1 visar hur stor andel av de nyanlända personer som anvisades till någon kommun i Västra Götalands län första halvåret 2017 som bor kvar i samma kommun första halvåret 2020. Bilden visar att anvisade personer bor kvar i stor utsträckning i storstadsregionen och i första hand lämnar glesbygdskommuner i norra och sydöstra delarna av regionen. Denna karta följer till stor del kartan över befolkningstillväxt för befolkningen som helhet (Karta 3).

Karta 2, som visar vart nyanlända flyttar efter mottagande, är närmast omvänd. Kartan visar hur stor andel nyanlända personer som bor i kommunen första halvåret 2020 som anvisades till en annan kommun första halvåret 2017. Statistiken pekar på att nyanlända personer som flyttar inom en treårsperiod från mottagande främst flyttar till glesbygdskommuner i norra och sydöstra delarna av regionen samt till medelstora kommuner, som till exempel Vänersborg eller Falköping. Vissa kommuner avviker dock från det övergripande mönstret, till exempel Sotenäs, Mariestad och Dals-Ed. Karta 2 liknar kartan över arbetslösheten för befolkningen som helhet (Karta 4) och pekar således på att nyanländas flyttar framförallt går till kommuner med relativt svag arbetsmarknad.

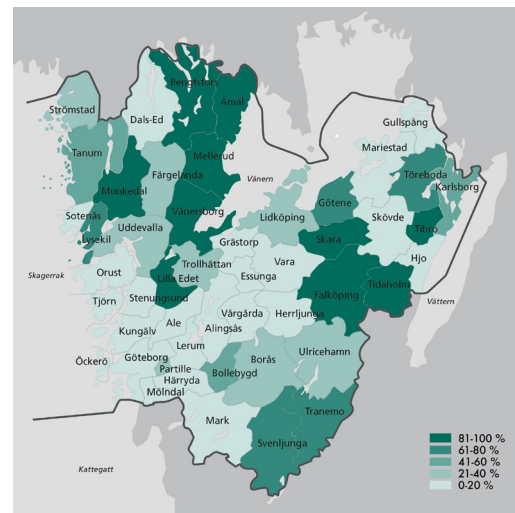
Sammantaget visar genomgången av det statistiska underlaget att de flesta anvisade nyanlända verkar kunna bo kvar i sin mottagningskommun, åtminstone under den treårsperiod som det statistiska underlaget avser. Dock tyder mönstret på att när anvisade personer flyttar så flyttar de främst till mindre och medelstora kommuner och att relativt många andrahandsflyttar går till socioekonomiskt svagare kommuner med relativt hög arbetslöshet. Statistiken visar alltså att det inte verkar vara stora grupper anvisade som tvingas lämna sin mottagningskommun på grund akut bostadsbrist direkt efter etableringstiden i Västra Götalands län. Detta skiljer sig från Stockholmsregionen, där det finns kommuner med väldigt lågt kvarboende (Länsstyrelsen Stockholm, 2020). När det gäller självbosatta personer är bilden mer komplex. Det finns stora skillnader inom storstadsregionen när det gäller självbosattas kvarboende i de olika storstads-kommunerna. Vidare finns också ett antal kommuner där både anvisade och självbosatta bor kvar i hög utsträckning. Detta gäller till exempel Sotenäs, Kungälv, Lerum, Borås och Vårgårda. Det är dock svårt att se ett uppenbart samband mellan dessa kommuner.

I vissa kommuner rör det sig om få anvisade individer, vilket innebär att en enskild familjs flytt kan avgöra hur kommunen klassas i Karta 1 och 2. Likväl är övergripande mönstret tydligt även när det gäller få individer. Vidare är det viktigt att notera att statistiken enbart visar ett utsnitt baserat på ett treårsintervall, som inte nödvändigtvis behöver vara representativt för flyttmönster över tid i alla kommuner. Detta gäller till exempel Göteborgs stad, som erbjuder hyreskontrakt på 4–5 år för nyanlända (Göteborgs stad, 2021), vilket innebär att kvarboendestatistiken förmodligen skulle se annorlunda ut om man tittade över en längre tidsperiod.

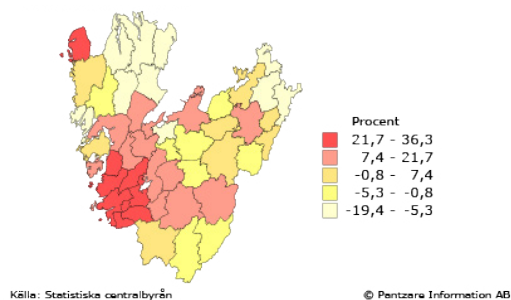
NYANLÄNDAS FLYTTMÖNSTER

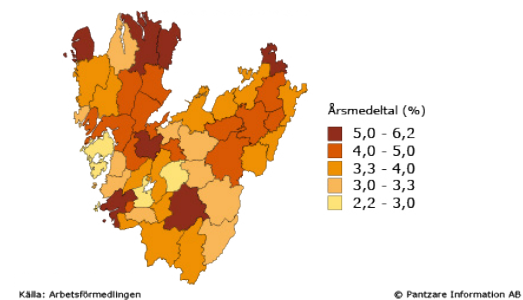
Karta 1: Anvisade nyanländas kvarboende i Västra Götalands län i procent. Högt kvarboende hos anvisade i storstadsregionen. Ju mörkare färg desto högre kvarboende.

Karta 2: Anvisade nyanländas inflyttning tre år efter mottagande i Västra Götalands län i procent. Hög inflyttning av anvisade till glesbygdskommuner. Ju mörkare färg desto högre inflyttning.

Karta 3: Förändring av folkmängden under 25 år, 1995 – 2020 i Västra Götalands län. Högre befolkningstillväxt i storstadsregionen. (Bild: Regionfakta, 2021).

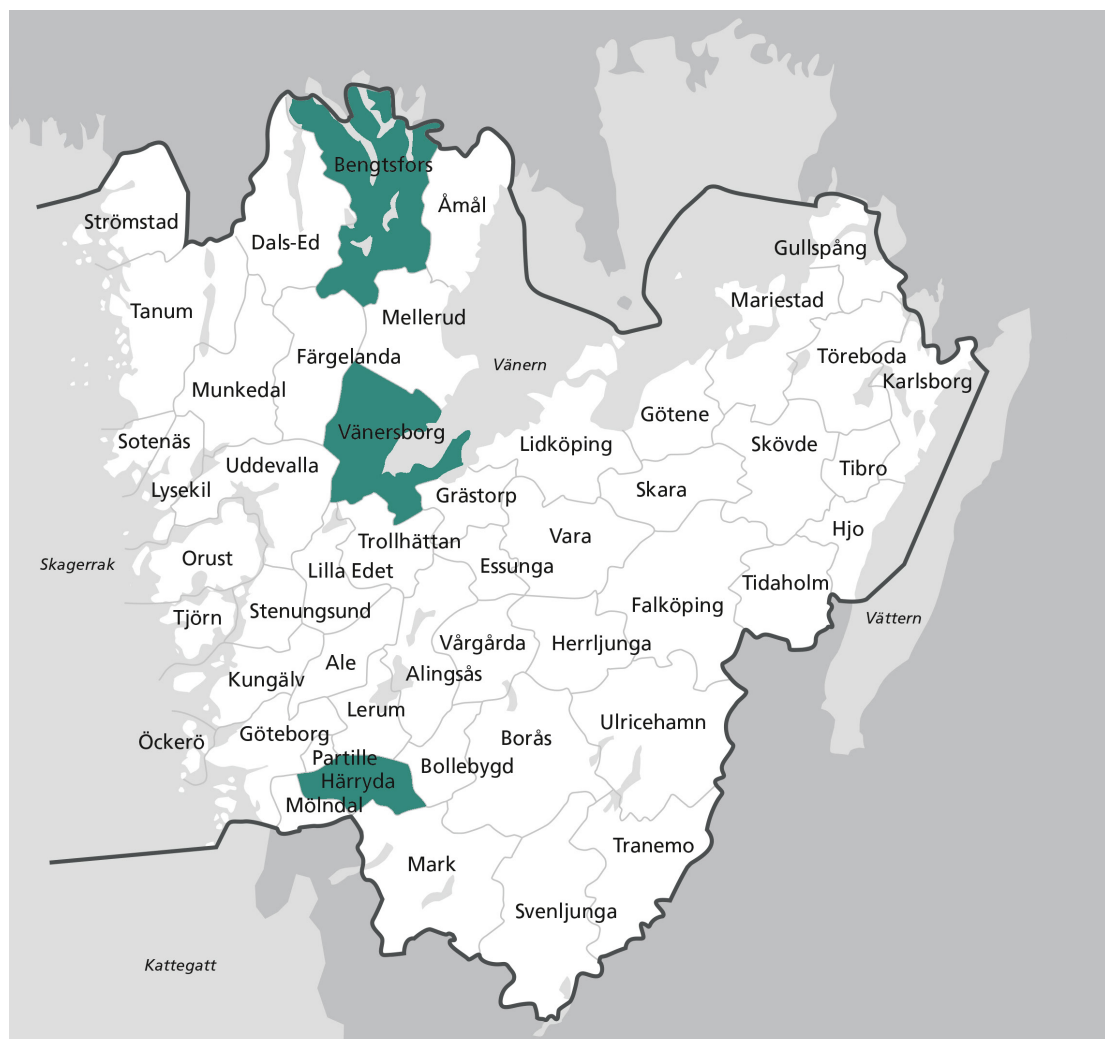
Karta 4: Öppet arbetslösa 2020 i Västra Götalands län. Högre arbetslöshet i glesbygdskommuner. (Bild: Regionfakta, 2021).

2.2 Mottagandets kommunala förutsättningar

Eftersom den regionala bilden tyder på att flyttmönster ser olika ut i storstadsregionen, medelstora städer och glesbygdskommuner gör vi i den här studien en kvalitativ undersökning i tre kommuner med olika geografiska förutsättningar: Härryda, Vänersborg och Bengtsfors. De tre kommunerna som ingår i studien befinner sig i skilda regionala kontexter och representerar olika kommuntyper enligt Sveriges kommuner och regioners indelning.

Härryda kommun tillhör Göteborgsregionen och är enligt Sveriges kommuner och regioners kommuntyper klassificerad som pendlingskommun nära storstad. Vänersborg kommun tillhör Fyrbodal och är klassificerad som pendlingskommun nära större stad och Bengtsfors kommun ligger i norra Fyrbodal, på gränsen till Värmlands län, och är klassificerad som landsbygdskommun.

De tre utvalda fallstudiekommunerna karakteriseras av olika bostadsmarknader och olika arbetsmarknadsförutsättningar, men även av andra specifika faktorer som skiljer dem åt, såsom personliga kopplingar till platsen, bland annat genom anläggningsboendet på Restad Gård i Vänersborg. Vidare har kommunerna olika arbetssätt vad gäller mottagande av nyanlända och ser också olika utmaningar och möjligheter kopplat till mottagande av nyanlända.

Karta 5: Valda fallstudiekommuner

NYANLÄNDAS FLYTTMÖNSTER

	Härryda kommun	Vänersborg kommun	Bengtstors kommun
Antal invånare 2020 (SCB, 2021b)	38 246	39 624	9 591
Befolkningstillväxt 50 år (SCB, 2021b)	+ 139 %	+ 22 %	- 23 %
Andel utrikesfödda 2020 (SCB, 2021b)	12,1 %	15,6 %	19,4 %
Bor utanför tätort 2018 (SCB, 2021b)	8,8 %	18,8 %	29,7 %
Genomsnittlig inkomst före skatt 2019 (SCB, 2021b)	34 667 kr	26 617 kr	23 667 kr
Procent av de som är 20–64 år och har jobb 2018 (SCB, 2021b)	86,8 %	79,5 %	74,9 %
Procent av befolkning som någon gång under år 2018 erhållit ekonomiskt bistånd (Kolada, 2021)	2,4%	4,9%	7,5%
Medelålder, år (Kolada, 2021)	39,0 år	42,4 år	46,4 år
Demografisk försörjningskvot 2018 (dvs hur många personer en person i arbetsför ålder behöver försörja utöver sig själv) (Kolada, 2021)	0,81	0,86	0,96
Genomsnittspriset för sålda småhus 2019 (SCB, 2021b)	4 165 tkr	2 003 tkr	810 tkr
Antal färdigställda bostäder de senaste 10 åren 2010–2019 / per år i genomsnitt (Länsstyrelsen Västra Götaland, 2020)	140	68	8
Dominerande upplåtelseform i befintligt bostadsbestånd i kommuner 2019 (Länsstyrelsen Västra Götaland, 2020)	Äganderätter 70 %	Äganderätter <50 %	Äganderätter 65 %
Andel pendlare (VGR, 2018)	70 %	45 %	25 %

Tabell 1: Valda fallstudiekommuner i siffror

Härryda

Härryda kommun har cirka 38 000 invånare. Kommunen har sex större tätorter: Mölnlycke, Landvetter, Hindås, Härryda, Hällingsjö och Rävlanda, där huvuddelen av befolkningen är bosatt, medan cirka en tiondel av befolkningen bor utanför tätort. Sedan valet 2018 styrs kommunen av ett samarbete mellan Moderaterna, Liberalerna, Centerpartiet, Kristdemokraterna och det lokala Sportpartiet.

Härryda ingår i en stark arbetsmarknadsregion, med hela Göteborgsregionen och Borås som möjlig arbetsmarknad och arbetslösheten i kommunen är betydligt lägre än arbetslösheten i Västra Götaland och riket som helhet (SCB, 2021b). Pendlingsmöjligheterna med kollektivtrafik i kommunen är generellt goda, med undantag för platser som befinner sig långt från kommunens centralorter. Andelen pendlare av antalet förvärvsarbetande var år 2016 näst högst i regionen och ligger strax under 70 % (VGR, 2018). Kommunen är den största arbetsgivaren och i övrigt dominerar arbetsmarknaden främst av Göteborgs Landvetter flygplats samt av småföretag (Härryda kommun, 2021).

Härryda växer stadigt och relativt snabbt och befolkningen har mer än fördubblats under de senaste 50 åren. Trycket på bostadsmarknaden är således högt och det genomsnittliga priset på sålda småhus är drygt fyra miljoner kronor. I översiktsplanen från 2012 anges i de politiska inriktningsmålen att befolkningen långsiktigt ska öka med ca 1 % per år. Kommunen planerar för en kraftig expansion de kommande åren med en utveckling av större nybyggnadsområden, främst i anslutning till infrastruktur och kollektivtrafik (Härryda kommun, 2020a; 2020b; 2012).

Kommunala tjänstepersoner lyfte i våra intervjuer fram att den höga takten i byggandet skapar förutsättningar för en viss dynamik på den lokala bostadsmarknaden, som annars karakteriseras av få inomkommunala flyttar. Vidare pekar intervjuaren på att efterfrågan på det som byggs är stor men att marknaden har avmattats.

Innan bosättningslagen trädde i kraft hade Härryda ett relativt lågt mottagande av nyanlända, men sedan bosättningslagen trädde i kraft får kommunen fler anvisningar. Enligt det statistiska underlaget som ligger till grund för denna studie tog Härryda emot totalt 79 nyanlända personer första halvåret 2017. Av dessa var ungefär hälften anvisade och hälften självbosatta. 93 % av de anvisade nyanlända bodde kvar i kommunen efter tre år, medan endast 40 % av de självbosatta bodde kvar.

I bostadsmarknadsenkäten från 2020 (Boverket, 2020) fick kommunerna göra två separata bedömningar av bostadssituationen för nyanlända, en för anvisade nyanlända personer och en för självbosatta. Härryda kommun rapporterade att det råder en obalans på bostadsmarknaden med ett underskott på bostäder för både anvisade och självbosatta. Vidare framgår det att kommunen har flera olika arbetssätt för att säkerställa att det finns bostäder för anvisade nyanlända personer. Till exempel har det kommunala bostadsbolaget i uppdrag att avsätta lägenheter för bostadssociala ändamål som kan omfatta anvisade nyanlända. Enligt kommunens hemsida ska Härryda kommun enligt avtal tilldelas minst tio procent av alla lediga lägenheter. Kommunen samarbetar därför regelbundet med det kommunala bostadsbolaget och med ett antal privata fastighetsägare för att få tillgång till bostäder. Eftersom nybyggnadstakten i Härryda är relativt hög finns det möjlighet att reservera ett antal lägenheter för bostadssociala ändamål genom

exploateringsavtal. Av bostadsmarknadsenkäten framgår också att kommunen har egna bostadsrätter och/eller småhus som hyrs ut och att kommunen blockhyr fastigheter, vilket innebär att kommunen hyr lägenheter i ett eller flera bostadshus från ett bostadsföretag eller en fastighetsägare för att sedan hyra ut lägenheterna i andra hand. På kommunens hemsida kan man läsa att kommunen även hyr platser för tillfälliga boenden, såsom exempelvis campingstugor och vandrarhem för att täcka behovet av bostäder (Härreda kommun, 2021).

Vänersborg

Vänersborg kommun har drygt 40 000 invånare. I kommunen finns fyra tätorter; Vänersborg, Brålanda, Frändefors och Vargön. I dessa tätorter bor majoriteten av kommunens invånare, medan cirka en femtedel av befolkning bor utanför tätort. Sedan valet 2018 styr kommunen av ett minoritetsstyre bestående av Socialdemokraterna, Centerpartiet och Miljöpartiet.

Kommunen hade länge en stagnerad befolkning men har haft en växande befolkning sedan flyktingvågen 2014–2015 (SCB, 2021b), där immigranter står för en stor andel av ökningen (Vänersborgs kommun, 2017).

Arbetsmarknaden i Vänersborg präglas av mångfald. På sin hemsida skriver kommunen att arbetsmarknaden i kommunen omfattas av internationell industri med turistnäring samt lokala små- och medelstora företag och kvalificerad tjänsteproduktion inom privat och offentlig sektor. Arbetslösheten i kommunen ligger ungefär på samma nivå som i riket. Andelen pendlare av antalet förvärvsarbetande år 2016 låg något över 45 % (VGR, 2018), varav de flesta pendlar till och från grannkommunen Trollhättan.

Vänersborgs befintliga bostadsbestånd domineras av äganderätter. Det genomsnittliga priset för sålda småhus i Vänersborg är drygt 2 miljoner kronor (SCB, 2020b). Den ökande befolkningen i kombination med att det har byggts få bostäder i kommunen under en längre tid har lett till att det idag råder bostadsbrist i kommunen (Vänersborgs kommun, 2017). Sedan några år tillbaka har takten i bostadsbyggandet ökat men det råder fortfarande ett underskott på alla typer av bostäder. Både Vänersborgs kommun och Länsstyrelsen Västra Götaland bedömer att det behövs byggas mer och blandat för att nå balans på bostadsmarknaden. Vänersborgs kommuns bostadsförsörjningsprogram pekar på ett behov av att ta fram nya bostadsområden för att hantera kommunens underskott på bostäder samt på vikten av att ta hänsyn till alla grupper av invånare såsom barn, unga och gamla och menar att behovet av boende för särskilda behov löpande bör ses över för att hitta samordningseffekter inom befintligt bostadsbestånd (Vänersborgs kommun, 2017).

I Vänersborg ligger Migrationsverkets anläggningsboende Restad gård, som år 2017 var Sveriges största med cirka 1 700 boende. År 2020 bodde cirka 600 asylsökande på Restad gård. I kommunen finns det många frivilliga krafter och organisationer som arbetar med asylsökande och nyanlända.

Innan bosättningslagen trädde i kraft tog Vänersborgs kommun emot ett relativt stort antal nyanlända personer, men sedan bosättningslagen infördes får Vänersborgs kommunen relativt få anvisade nyanlända. Dock tar man fortfarande emot relativt många självbosatta nyanlända. Enligt det statistiska underlaget som ligger till grund för denna studie tog Vänersborg första halvåret 2017 emot totalt 106 nyanlända personer. Av dessa var endast fem personer anvisade,

resten var självbosatta. Cirka två tredjedelar av alla mottagna personer bor kvar i kommunen efter tre år.

I bostadsmarknadsenkäten från 2020 (Boverket, 2020) redovisade Vänersborg att det råder en obalans på bostadsmarknaden för gruppen självbosatta nyanlända. På frågan hur kommunen arbetar för att säkerställa att det finns bostäder för anvisade nyanlända personer svarade kommunen att man inte tar emot några anvisade nyanlända personer.

Bengtsfors

Bengtsfors kommun har cirka 10 000 invånare. Kommunen består av 13 olika delar, varav fem är tätorter; Bengtsfors, Billingsfors, Skåpafors, Bäckefors och Dals Långed och två är småorter; Gustavsfors och Ödskölt. Resterande delar av kommunen är landsbygd och cirka en tredjedel av kommunens befolkning bor utanför tätort. Sedan valet 2018 styrs kommunen av ett minoritetsstyre bestående av Moderaterna, Centerpartiet och Kristdemokraterna med stöd av Sverigedemokraterna.

Under de senaste 50 åren har Bengtsfors kommuns befolkning krympt med en fjärdedel, bland annat till följd av flera industrinedläggningar och en åldrande befolkning. Kommunen har tidigare haft som mål att växa och planerade för ökad inflyttning. I översiktsplanen från 2013 lyfter kommunen fram invandringen som en möjlighet för att uppnå det önskade tillväxtmålet (Bengtsfors kommun, 2013). Dock har befolkningsminskningen fortsatt och kommunen ser nu ett behov av att ompröva målet om befolkningstillväxt.

Det färdigställs i genomsnitt cirka åtta bostäder per år i Bengtsfors (Länsstyrelsen Västra Götaland, 2020). Till följd av den vikande befolkningsutvecklingen är tillgången på bostäder god och man har en låg nybyggnationstakt och ett lågt tryck på bostadsmarknaden. Det är balans på hyresmarknaden och låga villapriser, även om det finns en viss efterfrågan på hyresrätter i tätorten Bengtsfors.

Bengtsfors kommun har inga antagna riktlinjer för bostadsförsörjning. Då kommunen inte växer handlar kommunens utvecklingsarbete snarare om att ta hand om och renovera befintligt bostadsbestånd än om att bygga nytt. Kommunen har dock en brist på stora lägenheter, som i princip inte finns i det kommunala beståndet. Detta är en följd av att en stor del av lägenhetsbeståndet är från 50- och 60-talet, ofta med ganska stort underhållsbehov, i kombination med att man traditionellt har flyttat till villa när man behöver en större bostad. Befintligt bostadsbestånd i kommunen 2018 domineras av äganderätter (Länsstyrelsen Västra Götaland, 2020), medan andelen bostadsrätter är låg. Genomsnittspriset för sålda småhus i Bengtsfors är cirka 0,8 miljoner kronor (SCB, 2020b).

Kommunens arbetsmarknad karaktäriseras framförallt av industrier, bland annat produktion av specialpapper, förpackningsindustri, livsmedel och hästskosöm. Inom papperstillverkningen finns också de dominerande arbetsgivarna i kommunen. Den bransch som har flest företag i kommunen är jord- och skogsbruk. Arbetslösheten i kommunen är högre än riksgenomsnittet. Andelen pendlare av antalet förvärvsarbetande år 2016 låg något över 25 %, vilket är bland de lägsta i regionen (VGR, 2018). Kollektivtrafiken i kommunen är begränsad och kommunens kommunikationer bygger därför till stor del på eget bilinnehav. I kommunens översiktsplan lyfts förbättrad infrastruktur fram som avgörande för möjligheten att ska-

NYANLÄNDAS FLYTTMÖNSTER

på en större arbetsmarknadsregion (Bengtsfors kommun, 2013). Vidare pekar kommunen också på problem med kompetensförsörjning och menar att problemet egentligen inte är brist på jobb utan att de arbetssökande inte har matchande kompetenser för de arbeten som finns i kommunen.

Innan bosättningslagen trädde i kraft hade Bengtsfors ett relativt högt mottagande av nyanlända, men sedan bosättningslagen infördes får kommunen få anvisade nyanlända. Däremot tar Bengtsfors emot relativt många självbosatta. Enligt det statistiska underlaget som ligger till grund för denna studie tog Bengtsfors emot 101 nyanlända personer första halvåret 2017, varav endast tre personer var anvisade. Cirka hälften av de som kom som nyanlända till Bengtsfors första halvåret 2017 bor kvar i kommunen efter tre år.

I bostadsmarknadsenkäten från 2020 (Boverket, 2020) redovisade Bengtsfors att det råder en balans på bostadsmarknaden för gruppen självbosatta nyanlända. Att rapportera om anvisade var inte aktuellt eftersom kommuner inte tagit emot några anvisade nyanlända personer under perioden.

	Härryda kommun	Vänersborg kommun	Bengtsfors kommun
Antal mottagna anvisade första halvåret 2017	43	5	3
Antal kvarboende anvisade första halvåret 2020	40	2	0
Kvarboende anvisade första halvåret 2020 (%)	93 %	40 %	0 %
Antal mottagna självbosatta första halvåret 2017	36	101	98
Antal kvarboende självbosatta första halvåret 2020	14	63	51
Kvarboende självbosatta första halvåret 2020 (%)	39 %	62 %	52 %
Antal mottagna totalt första halvåret 2017	79	106	101
Antal kvarboende totalt första halvåret 2020	54	65	51
Kvarboende totalt (%)	68 %	61 %	50 %

Tabell 2: Mottagning (första halvåret 2017) och kvarboende (första halvåret 2020) av nyanlända.
Källa: Statistik framtagen av SCB för Länsstyrelsen Västra Götalands län.

2.3 Orsaker och drivkrafter till nyanländas flyttmönster

Nedan beskrivs orsaker och drivkrafter till nyanländas flyttmönster baserat på den empiriska studien av de tre fallstudiekommunerna. Fokus för studien har varit att förstå hur kommunala tjänstepersoner och nyanlända uppfattar orsaker och drivkrafter till flyttmönster, samt att sätta dessa flyttmönster och nyanländas bosättning i relation till kommunens övergripande strategier för bostadsförsörjning och översiktlig planering. Orsaker och drivkrafter till nyanländas flyttmönster belyses utifrån tre perspektiv. För det första med fokus på kvarboende, där vi belyser orsaker till att nyanlända stannar i en kommun, för det andra med fokus på varför nyanlända lämnar en kommun och för de tredje med fokus på varför nyanlända flyttar till en specifik kommun efter etableringstiden. Alla tre perspektiven belyser skillnader och likheter mellan de tre kommunernas flyttmönster.

Orsaker till kvarboende i en kommun

Härryda, Vänersborg och Bengtsfors tog emot ungefär lika många nyanlända personer första halvåret 2017, dock skiljer sig balansen mellan anvisade och självbosatta kraftigt åt. I Härryda var cirka hälften av alla nyanlända som blev mottagna första halvåret 2017 anvisade och efter tre år bodde nästan alla de som blivit anvisade till kommunen kvar (93 %), medan självbosattas kvarboende är betydligt lägre (40 %). I Bengtsfors och Vänersborg ser situationen annorlunda ut. Till dessa kommuner anvisades få individer första halvåret 2017, samtidigt som de tog emot relativt många självbosatta. Ingen av de få som blev anvisade till Bengtsfors första halvåret 2017 bor kvar efter tre år, medan hälften av de självbosatta bor kvar i Bengtsfors tre år senare.

I Vänersborg ser man ett liknande mönster, där mindre än hälften av de få personer som blev anvisade till kommunen första halvåret 2017 bor kvar i kommunen efter tre år, medan cirka två tredjedelar av den stora gruppen självbosatta personer bor fortfarande kvar i Vänersborg efter tre år.

I alla tre kommuner nämner de intervjuade tjänstepersonerna att nyanlända bor kvar i större utsträckning i eller i närheten av en större stad eller i centrala lägen i kommunen. Närhet till bred arbetsmarknad, service, utbildning och kultur nämns i flera intervjuer som en viktig faktor till kvarboende. Goda förbindelser och tillgång till kommunikationer lyfts också fram, inte minst på grund av många nyanländas bristande tillgång till bil.

I övrigt beskriver kommunerna skilda orsaker och drivkrafter till nyanländas kvarboende i kommunen. Härryda kommun lyfter framförallt fram faktorer som närhet till storstad, centralt läge, den gynnsamma arbetsmarknaden, goda förbindelser och kommunikationer och den dynamiska utvecklingen av kommunen. Vidare pekar Härryda kommun på det faktum att man har relativt mycket nybyggnation av bostäder, vilket skapar handlingsutrymme för kommunen då det ger möjligt för kommunen att avsätta lägenheter för den sociala sektorns behov, antingen genom samarbetet med olika större aktörer eller via exploateringsavtal. Detta nämns bland annat i följande citat:

I första hand så är det genom de här avtalen som vi har genom våra större aktörer som är verksamma o kommunen, sen är det faktiskt så att i våra exploateringsavtal, när man vill bygga nytt, så förbinder man sig också att ta emot ett visst antal nyanlända om det ... nej, vi kallar det inte nyanlända nu

längre, utan vi säger för sociala sektorns behov, och där får då sociala sektorn själva bestämma eller bedöma vad det är för typ av bostäder eller vilka som behövs till just de här bostäderna vid den här tiden. Så vi har släppt nyanlända-begreppet och jobbar med ett större perspektiv, behovet för sociala sektorn helt enkelt.

Att genom olika typer av avtal avsätta lägenheter till nyanlända personer uppfattas som ett etablerat sätt att arbeta med nyanländas boendefrågor i Härryda. En av respondenterna betonar att kommunen sedan femton år tillbaka har bra verktyg för ändamålet som är enkla att använda.

När bosättningslagen infördes gick Härryda från ett lågt mottagande till ett högt mottagande på kort tid och under en period erbjöds inte alla nyanlända långsiktiga lösningar, varken vad gäller boendeform eller bostadskontrakt. Istället erbjöds en del nyanlända endast tillfälliga bostäder såsom campingstugor, villavagnar och ombyggda skolor och en del nyanlända erbjöds endast hjälp med att hitta boende under etableringstiden, med möjlighet till en kortare förlängning. Denna form av boendelösningar för nyanlända finns enligt de intervjuade tjänstepersonerna nu inte kvar utan har ersatts av mer permanenta lösningar. Idag erbjuder kommunen främst sociala kontrakt till anvisade som med tiden kan tas över av hyresgästerna. Kommunen arbetar även med bostadsskolor som ses som ett sätt att öka chanser för nyanlända att få förlängning av bostadskontraktet. Tjänstepersonen med ansvar för integrationsfrågor framhäver att nyanlända vill bo kvar för att de vill ha en viss kontinuitet, vilket särskilt gäller barnfamiljer:

[...] har man börjat att bo här så vill man gärna bo kvar, är vår erfarenhet. Och med barn som har gått i skolor och så där [...].

Viljan att få stabilitet och bygga vidare på sina etablerade nätverk lyfts även fram av Vänersborgs kommun. Eftersom Vänersborg har haft ett stort mottagande under lång tid och har ett stort anläggningsboende för asylsökande i kommunen har många nyanlända en anknytning till Vänersborg, antingen för att man har släkt och vänner som bor i kommunen eller för att man själv bott där under asylprocessen. De intervjuade tjänstepersonerna lyfter bland annat fram att nätverken skapar en trygghet för många nyanlända:

Men mycket bygger på att man kanske har ett nätverk redan här, och man flyttar till själva nätverket. Och det är också en trygghetsfaktor, att: ”Ja, men här har jag personer som jag kan få hjälp av till att komma in i samhället.” Och det leder till att kanske många fastnar i kommunen, och ser inte den problematiken att: ”Ja, men här är det trångbodd, här är det ... blir det svårt att få något eget.” Men samtidigt så är det förståeligt. Det är svårt att få ett eget boende ganska snabbt in i den första perioden i Sverige.

Utöver det lyfter Vänersborg fram att kommunen har ett engagerat lokalt samhälle och ett antal ideella organisationer. Kommunen pekar också på betydelsen av ett attraktivt utbud, ett rikt föreningsliv och möjligheter till sociala insatser, goda pendlingsmöjligheter med bra tåginfrastruktur samt rimliga bostadspriser som viktiga faktorer för kvarboendet. Man nämner även att det finns möjlighet att hitta andrahandboende i kommunen, även om det ofta handlar om olagliga kontrakt.

Vidare nämner de kommunala tjänstepersonerna i Vänersborg flera aspekter som gäller kommunens arbetssätt som man menar påverkar kvarboendet. Bland annat pekar man på att samverkan med det kommunägda bostadsföretaget gör det möjligt att överlåta lägenheter till självbosatta eller familjer som bor i jourlägenheter, vilket innebär att tillfälliga kontrakt byts ut mot förstahandskontrakt. Kommunen menar att anvisade personer stannar kvar i högre utsträckning eller längre på grund av att mottagandet innebär att kommunen förbereder ett passande boende utifrån familjens behov. Detta överensstämmer också med enkätsvaren, där flera nyanlända personer pekar på att de bor kvar i Vänersborg för att de har en bostad som passar familjens behov.

I Bengtsfors lyfter de kommunala tjänstepersonerna framförallt fram att nyanlända bor kvar efter etableringstiden i områden där det finns gott om boendemöjligheter och hyrorna är låga:

De (=nyanlända) är starkt överrepresenterade i Billingsfors där det har varit problem. För det är så, utomstående som inte är födda och uppvuxna i Billingsfors ... man flyttar inte dit som svensk. Det är den stämpeln man har. Därför blir det att i Billingsfors finns det väldigt gott om boendemöjlighet och då är det där de nyanlända hamnar. Det är låga hyror och det finns gott om lägenheter. Och då, segregationen blir bara bestående eller förvärrad.

Kommunala tjänstepersoner framhåller också att Bengtsfors är en lugn och liten kommun där man bryr sig om varandra och där nyanlända personer kände sig trygga och välkomna. Närhet till centrala områden med service och utbildning nämns som något attraktivt som man tror bidrar till att nyanlända personer gärna bor kvar. I enkätsvaren finns dock flera exempel på nyanlända som lämnat Bengtsfors för att de upplevde kommunen som för liten, med ett för litet utbud vad gäller arbete, studier och sociala aktiviteter.

När det gäller kommunens arbetssätt uttrycker de intervjuade tjänstepersonerna i Bengtsfors att man har ett bra mottagande och en väl fungerande förskola, skola och vuxenutbildning. Kommunen arbetar med en rad olika informationsinsatser, där man bland annat upplyser och informerar nyanlända om hur Sverige som samhälle fungerar, informerar och delar kunskap om Bengtsfors och om vad det finns för möjliga arbeten i Bengtsfors. Kommunen arbetar också med kompetensförsörjningsfrågor och erbjuder stöd i att söka arbete genom bland annat utbildningsinsatser för att matcha de jobb som finns, praktikplatser för att utvecklas språkkunskaper, jobbcoacher och satsningar med extratjänster. En del specifika utbildningar, till exempel inom vård och omsorg, har resulterat i att nyanlända har fått jobb.

Den främsta vägen till bättre kvarboende i Bengtsfors anses av de kommunala tjänstepersonerna vara en bättre samverkan med näringslivet kring arbetsmarknadsfrågorna. Dock pekar de på att kommunen har brist på resurser för att arbeta strategiskt och långsikt med arbetsmarknadsfrågor, särskilt efter att etableringsinsatserna är avslutade. Vidare pekar man också på ett behov av ett långsiktigt arbete mot oseriösa hyresvärdar.

Sammantaget pekar således studien på att orsakerna till kvarboende präglas av den lokala bostads- och arbetsmarknaden, men också av andra specifika förutsättningar på platsen, såsom anläggningsboendet i Vänersborg, liksom av nyanländas preferenser och önskemål gällande sitt boende och av kommunernas arbetssätt.

Orsaker och drivkrafter till att nyanlända flyttar från en kommun

Som tidigare nämnts har Härryda ett relativt stort mottagande av anvisade enligt bostättningslagen och relativt få självbosatta, medan situationen för Vänersborg och Bengtsfors är det omvända, med få anvisade och relativt många självbosatta. Även om Härryda till en början inte erbjöd alla nyanlända långsiktiga bostadslösningar blir idag alla anvisade till de tre kommuner som ingår i denna studie erbjudna ett långsiktigt boende i kommunen. De nyanlända blir då vanligtvis erbjudna så kallade sociala kontrakt av kommunen, som sedan ofta omarbetas till fasta hyreskontrakt. Förutsättningarna på bostadsmarknaden för anvisade nyanlända är alltså förhållandevis lika i de tre kommunerna.

Som genomgången av det statistiska underlaget visar har Härryda en hög andel kvarboende bland anvisade nyanlända. Vänersborg och Bengtsfors har så få anvisade nyanlända att man knappast kan dra några slutsatser av statistiken, men av de få anvisade som kommit till Vänersborg och Bengtsfors under tidsperioden är det relativt få som har stannat.

För självbosatta skiljer sig situationen åt mellan kommunerna. Härryda har ett högt tryck på bostadsmarknaden och relativt få självbosatta. Här är det en stor andel av de självbosatta som flyttar inom en treårsperiod. I Vänersborg är också bostadsmarknaden relativt ansträngd, men andelen självbosatta är betydligt högre, medan Bengtsfors har en relativt balanserad bostadsmarknad.

I intervjuerna med kommunerna diskuterades orsaker och drivkrafter till att nyanlända lämnar kommunen, både för självbosatta och för anvisade. De företrädare från Härryda kommun som intervjuades menade att de saknade djupare kunskap om orsaker till att självbosatta lämnar kommunen i så stor utsträckning, men pekade på att det troligen beror på att de nyanlända bor i osäkra bostadslösningar med korta andrahandskontrakt och låg boendestandard. Detta framkommer bland annat i följande citat:

[...] självbosatta har ofta egna korta kontrakt är vår uppfattning. Vi kommer inte i kontakt med alla. [...] inte vi på nyanlända, men det kan vara försörjningsstöd. Och där uppfattar man att det är korta kontrakt man har kanske, med inte så seriösa bostadsägare, och man har inga boendereferenser och därför har man svårt att få något eget kontrakt. [...] De som är <anvisade enligt> bostättningslagen har en annan form av trygghet då, i alla fall under de här två åren, och de jobbar vi mer med. Självbosatta får ta en högre grad av eget ansvar.

Både Bengtsfors och Vänersborg lyfter fram att de nyanlända som lämnar kommunen söker sig till större städer och ofta lämnar kommunen på grund av arbete eller studier på annan ort. Vidare pekar både Bengtsfors och Vänersborgs kommun på att nyanlända lämnar kommunen för att söka sig närmare släkt och vänner. I Vänersborg säger man bland annat att:

Mycket bygger på arbetsmarknadsmöjligheter. Jag vet att många individer söker sig vidare till större städer, men även där så får man inte glömma att det finns också en faktor just när det gäller nätverket, att man har ett större nätverk i de större städerna, alltså som Göteborg, Stockholm, Malmö och

vidare. ... Men arbetsmöjligheter är inte den enda faktorn. Det kan också vara att, ja, det finns ett större släktnätverk kanske någon annanstans, eller vännätverk någon annanstans.

Liknande resonemang förs även av företrädare för Bengtsfors kommun:

Kanske när man kommer till Sverige så placeras man ut lite grann. Man får välja där det finns möjlighet att bo och Bengtsfors erbjuder väldigt bra möjligheter jämfört med andra att ha någonstans att bo. Sen allt eftersom när man kommer in i samhället ... man kanske har läst SFI, och man börjar närma sig en brytpunkt när man ska ha ett jobb, då matchar man inte de jobben som finns här och då lever man kanske i en tro om att det blir bättre någon annanstans. Dels så kanske man har framförallt sin släkt någon annanstans, i någon stad eller någonting. Så man får en bättre samhörighet. I en mindre ort så blir man mer utpekad som nyanländ. Man smälter mer in i kanske en stadsmiljö där det är fler. Det är nog ... nyanlända flyttar nog bort ifrån en arbetslöshet, tror de, till en större möjlighet att söka jobb och en större samhörighet. Det är nog det som är.

Både Bengtsfors och Vänersborgs kommun pekar på att många nyanlända önskar söka sig till Göteborg, men att de delvis är hindrade av Göteborgs svåra bostadsmarknad. De intervjuade tjänstepersonerna pekar på att de nyanlända istället ofta söker sig till medelstora städer. Företrädare för Bengtsfors kommun lyfter bland annat fram Borås och Skövde som exempel på kommuner som nyanlända flyttar till på grund av arbetsmarknaden. Även Strömstad lyfts av Bengtsfors kommun fram som en kommun dit många nyanlända har flyttat, dels för att det finns många inom samma språkgrupp där och därmed en kulturell samhörighet, dels för att det finns många arbeten inom turistnäringen i Strömstad:

Ja, Strömstad är vi lite förvånade över faktiskt fortfarande, men jag tror att ... och däremot vet vi att det är väldigt många från samma språkgrupp som vi har upptäckt har flyttat till Strömstad. Så jag tror att det är ett både socialt nätverk, men också att det finns de här ... ja, om man har varit utan arbete länge, och där har de ju ett stort shoppingcenter.

Arbete, studier eller släktrationer är orsaker till flytt som är vanliga även i övrig befolkning. Dock finns även andra orsaker där nyanlända skiljer sig mer från övrig befolkning. Företrädare för Vänersborgs kommun säger att en del nyanlända, och då framförallt självbosatta som saknar ett organiserat mottagande från kommunen, lämnar Vänersborg för mindre orter där de har lättare att få ett boende. Här nämns specifikt Bengtsfors som en kommun som nyanlända flyttar till för att de har svårt att komma in på bostadsmarknaden i Vänersborg.

Vad gäller Bengtsfors pekar företrädare från kommunen på att det, förutom de som lämnar Bengtsfors på grund av jobb, studier eller sociala relationer, också finns en annan grupp nyanlända som lämnar kommunen på grund av bostadsbeståndet i kommunen. I detta fall handlar det om stora familjer som inte hittar ett lämpligt boende i Bengtsfors kommun då det till stor

del saknas stora lägenheter i kommunen och de inte har ekonomiska möjligheter att köpa en villa. Företrädare för Bengtsfors kommun beskriver att man ibland har varit tvungna att hyra två lägenheter till en familj, vilket skapat dyra boendelösningar. Dessa stora familjer menar de kommunala tjänstepersonerna framförallt söker sig till angränsande kommuner vilket bland annat syns i följande citat:

De familjer som är kanske en tio, åtta till tio personer, de flyttar, och oftast så kanske de inte flyttar så långt, utan man försöker hitta något i närområdet. Till exempel Åmål, Mellerud.

Vidare är en anledning till flytt som lyfts fram av företrädare för Bengtsfors kommun att många nyanlända saknar bil och att det då är svårt att ta sig till och från nödvändig samhällsservice såsom vårdcentral och sjukhus i en kommun som Bengtsfors, där de kollektiva transporterna är begränsade.

Liknande orsaker till flytt från Bengtsfors framträder också i enkätsvaren. I en del av enkätsvaren står det att man lämnat Bengtsfors på grund av att man önskade söka sig till en större stad för studier, arbete eller ett större socialt sammanhang, medan några enkätsvar pekar på att personen lämnat Bengtsfors för närliggande kommuner för att komma närmare kollektivtrafik och för att det var svårt att få en tillräckligt stor bostad i Bengtsfors.

Sammantaget kan man alltså se både likheter och skillnader i flyttmönster bland nyanlända jämfört med övrig befolkning. Liksom övrig befolkning flyttar nyanlända för att man söker sig till arbete och studie på andra platser, liksom av personliga skäl såsom att man söker sig närmare släkt och vänner. Dock pekar också de kommunala tjänstepersonerna på skillnader mellan nyanlända och övrig befolkning vad gäller orsaker och drivkrafter till flytt. Framförallt pekar de på att nyanlända lämnar kommunen enbart på grund av att de är i akut behov av en bostad, eller att man flyttar för att det inte finns tillräckligt stora hyreslägenheter i den kommun man bor i.

Orsaker och drivkrafter till att nyanlända flyttar till en kommun efter etableringstiden

Varför och hur nyanlända flyttar till en kommun efter etableringstiden skiljer sig åt mellan de studerade kommunerna. Härryda har en relativt låg inflyttning efter etableringstiden bland nyanlända och hade vid intervjun också relativt lite information om vem som söker sig dit efter etableringstiden och varför. Detta kan jämföras med flyttmönster i övrig befolkning, där Härryda har en relativt kraftig inflyttning, framförallt av barnfamiljer:

Ja, men då är det nog samma med oss som med de flesta kranskommuner, att ungdomar flyttar ut mellan, vad är de, mellan 20 och 24 någonstans, och sen har man en tendens att komma tillbaka några fler då, lite ... tio år senare, eller fem eller tio år senare, med familj.

Härrydans flyttmönster för befolkningen som helhet liknar således en typisk kranskommun till en större storstad, medan flyttmönstret för självbosatta nyanlända snarare karaktäriseras av flyttar drivna av osäkra och korta bostadskontrakt.

Bengtsfors och Vänersborgs flyttmönster för nyanlända liknar varandra vad gäller antal, men i intervjuerna beskriver kommunerna skilda orsaker och drivkrafter till flytt. I Vänersborg lyfts framförallt sociala nätverk fram som orsak till att man flyttar till kommunen, men även att den nyanlända fått ett arbete i kommunen. Vänersborg har haft ett stort mottagande under lång tid och har också ett stort anläggningsboende för asylsökande, vilket gör att många nyanlända har kopplingar till kommunen, antingen för att man bodde där under asyltiden eller för att man har släktingar i Vänersborg. Detta lyfts av de kommunala tjänstepersonerna fram som orsaker till att många nyanlända söker sig till Vänersborg efter etableringstiden, vilket bland annat beskrivs i följande citat:

Alltså, en mamma med sina barn kan ha kommit till Sverige för ett år sedan, och låt oss säga, har fått uppehållstillstånd. Hon bor i Borås, samtidigt så kanske hennes man kommer något år senare genom en egen flyktväg och blir bosatt i Restad Gård, så blir det självklart att mamman på något sätt kanske flyttar närmare sin man, alternativt att mannen flyttar ut från Restad Gård. Och på så sätt så kan det också bli att individer flyttar till Vänersborg kommun.

Medan Vänersborg främst lyfter fram släkt- och vänskapsrelationer samt arbete som orsaker till att man flyttar till kommunen, pekar Bengtsfors kommun på att nyanlända främst flyttar till kommunen på grund av boendet. De kommunala tjänstepersonerna i Bengtsfors kommun beskriver att det ofta kommer nyanlända från Stockholmsregionen eller från Göteborgsregionen som kommer till kommunen för att de befinner sig i akut bostadsbrist och har hittat en lägenhet i Bengtsfors. Vidare beskriver de kommunala tjänstepersonerna i Bengtsfors att det också finns en viss inflyttning av nyanlända från grannkommunerna.

Dessa orsaker till flytt menar de kommunala tjänstepersonerna skiljer sig från övrig befolkning, där de främst ser två grupper som flyttar till Bengtsfors; å ena sidan återvändare, som flyttar tillbaka till hemorten när de bildar familj, och å andra sidan de som flyttar till Bengtsfors från Norge, där personer som tidigare haft fritidsboende i kommunen väljer att bosätta sig i kommunen permanent.

De kommunala tjänstepersonerna beskriver att det från början fanns en stor förhoppning att inflyttningen av nyanlända skulle kunna vända den negativa befolkningsutvecklingen i kommunen, vilket bland annat lyfts fram i följande citat:

Egentligen så hade vi jätteförhoppning, tror jag, när våra nya invånare kom hit. För det är klart, vi har tappat stor del av befolkning, så att på något sätt kunde vi se att det var resurser och att folk helt plötsligt ville bo här. Eller jag menar, vi hade utflytt och alla de här som faktiskt kom hit, de hade flyttat av egen vilja och egen hand så. Nu tror vi, och det är många som säger också, att det berodde väldigt mycket på lägenheterna, att de var tomma, men sen tror jag att de har fått bra mottagande och att de hade ett hopp om att kanske få arbete och kunna bosätta sig här. Speciellt familjer. Sen har det varit mycket, mycket svårare från och till.

Dock pekar de kommunala tjänstepersonerna på att det faktum att de nyanlända kommit till kommunen enbart på grund av boendet innebär att det kan vara svårt att matcha personernas kompetens mot arbetsmarknaden. Bengtsfors kommun pekar också på att de nyanlända som kommer till kommunen ofta befinner sig i en svag ställning på bostadsmarknaden och hamnar i en osäker situation där de riskerar att utnyttjas av oseriösa hyresvärdar. Då det kommunala bostadsbolaget inte godkänner försörjningsstöd som inkomst är de nyanlända som kommer till kommunen på grund av att de befinner sig i akut bostadsbrist ofta hänvisade till privata hyresvärdar. Bengtsfors kommun beskriver att de nyanlända då ofta har hittat en lägenhet hos en privat hyresvärd via till exempel en annons på Blocket. Dessa bostäder är ofta i undermåligt skick och med osäkra kontrakt. Den osäkra situationen på bostadsmarknaden framkommer bland annat i följande citat:

Bengtsfors är en glesbygdskommun och därav är bostadsvillapriser och så ganska låga. Och då har det öppnat sig upp en marknad för oseriösa som köper lite större villor, hyr ut. Det kanske inte ens är lägenheter, utan de hyr ut rum nästan och såna här saker, till familjer. Och nyanlända är överrepresenterade i den här gruppen. Att de är väldigt utsatta för de vet inte nästan om sina rättigheter.

Intervjumaterialet pekar således på att nyanlända riskerar att hamna i en otrygg situation på bostadsmarknaden när de flyttar på grund av akut bostadsbrist, trots att de då flyttar till en kommun där bostadsmarknaden är gynnsam. Situationen riskerar således att skapa negativa konsekvenser för de nyanlända. Vidare beskriver företrädare från Bengtsfors kommun att det sätter kommunen i en besvärlig situation. Dels menar man att det är svårt att planera sitt mottagande då man i princip saknar planerat mottagande, dels beskriver de att det ofta kommer personer till kommunen enbart på grund av att de behöver ett boende och att de då ofta går direkt in i försörjningsstöd:

Och som i regel kommer nästan direkt in i försörjningsstöd då, eftersom man inte har något arbete att komma till heller, utan att man flyttar på grund av att man är bostadslös.

Bengtsfors kommun menar att de ibland misstänker att nyanlända får hjälp av sin hemkommun att hitta bostad i Bengtsfors och att det i så fall är en form av så kallad aktiv medverkan till bosättning i annan kommun:

Plötsligt dimper ner en familj med fem, sex barn och inte har någon planering och inte tänker någonting annat än att de har hittat en bostad. Det är klart att man funderar på: "Hur hittade de oss?" Eller: "Vad var det som hände?" Och ofta då så kan det vara att etableringstiden är slut och då kanske man har blivit av med sitt kontrakt. Så det finns helt klart kommuner som tänker så.

NYANLÄNDAS FLYTTMÖNSTER

Både antalet nyanlända som flyttar till kommunen efter etableringstiden, liksom orsaker och drivkrafter till flytt till kommunen skiljer sig således åt mellan de studerade kommunerna. Detta ger också olika förutsättningar och konsekvenser, både för de nyanlända och för kommunen. Bengtsfors kommun pekar bland annat på hur de nyanlända som flyttar till kommunen enbart på grund av att de är i behov av boende har svårt att komma in på arbetsmarknaden och ofta hamnar med osäkra bostadskontrakt, medan de som flyttar till en kommun på grund av arbete och studier har bättre förutsättningar för att få en långsiktig försörjning.

3. Avslutande diskussion

Denna rapport belyser orsaker och drivkrafter till geografisk rörlighet efter etableringstiden i Västra Götalands län. Under 2020 fick Chalmers tekniska högskola i uppdrag av Länsstyrelsen Västra Götaland att utföra en forskningsstudie med avsikt att bidra med fördjupande kunskap om bakgrunden till nyanländas flyttmönster samt belysa om och hur bosättningslagen får olika konsekvenser beroende kommunens förutsättningar och läge i den regionala geografin. Syftet med studien är att bidra med fördjupande kunskap om bakgrunden till nyanländas flyttmönster samt belysa konsekvenserna av dessa flyttmönster, både ur kommunernas perspektiv och ur de nyanländas perspektiv.

När det gäller faktorer som kan vara av betydelse för nyanländas flyttmönster pekar tidigare kvantitativa studier (SCB, 2020) på exempelvis tillgång till bostäder, tillgång till arbete och närhet till landsmän som viktiga orsaker till flytt. Resultaten från vår studie ligger till viss del i linje med denna bild. Platsens förutsättningar, såsom bostads- och arbetsmarknad, tillgång till kommunikationer och service samt den nyanlända individens preferenser, förväntningar, behov och familjerelationer lyfts av flera kommuner fram som orsaker till flytt. Utöver det lyfter denna studie även fram kommunens arbetssätt som en viktig faktor, bland annat vad gäller hur man arbetar med att skapa långsiktiga och ändamålsenliga bostäder till nyanlända och om och hur man arbetar med nyanländas integrering på arbetsmarknaden.

Nyanlända är en heterogen grupp i fråga om bakgrund, erfarenheter och preferenser. Vår kvalitativa studie ger en bild av att en del nyanlända flyttar frivilligt av samma orsaker som andra grupper i samhället, men att det också finns orsaker och drivkrafter till nyanländas flyttmönster som skiljer sig mellan nyanlända och övrig befolkning. Framförallt kan man se att nyanlända flyttar mellan kommuner på grund av att de befinner sig i akut bostadsbrist. Vidare kan man också se att en del nyanlända flyttar för att det saknas större lägenheter som passar familjens behov i kommunens hyresbostadsbestånd. Detta belyser hur många nyanlända befinner sig i en utsatt position på bostadsmarknaden, vilket resulterar i att nyanlända ofta är hänvisade till bostäder med låg standard och osäkra kontrakt hos privata hyresvärdar. Denna osäkra position förstärks av att många kommunala hyresvärdar inte godkänner försörjningsstöd som inkomst.

Vidare lyfter denna studie fram hur utmaningar och möjligheter vad gäller mottagande av nyanlända skiljer sig åt beroende på platsens förutsättningar. Studien pekar på tydliga geografiska skillnader i nyanländas flyttmönster. Medan storstadskommunerna i Västra Götalands län generellt har ett högt kvarboende tre år efter mottagande, har glesbygdskommunerna generellt en hög andel nyanlända personer som flyttar till kommunen efter etableringstiden. Även orsakerna till flytt skiljer sig åt mellan kommunerna. Medan Härryda har få personer som flyttar till kommunen efter etableringstiden, förmodligen för att det är svårt att få bostad i kommunen, har Vänersborg och Bengtsfors fler som söker sig till kommunen, både som självbosatta och genom andrahandsflyttar efter etableringstiden. I Vänersborg pekar man på att nyanlända främst flyttar till kommunen på grund av familje- och vänskapsrelationer och på grund av arbete, medan man i Bengtsfors pekar på att många nyanlända kommer till kommunen enbart på grund av att man hittat en bostad i kommunen.

De olika förutsättningarna på bostadsmarknaden skapar också olika förutsättningar för kommunens arbetssätt. I storstadsnära kommuner med högt tryck på bostadsmarknaden, såsom

Härryda, ser förutsättningarna för att ordna boende till exempel annorlunda ut än i Bengtsfors, som är en glesbygdskommun med krympande befolkning och ett relativt lågt tryck på bostadsmarknaden. Härryda har således på många sätt en större utmaning att få fram bostäder till nyanlända än Bengtsfors. Dock pekar vår studie också på att kommuner med ett högt tryck på bostadsmarknaden samtidigt har fler möjliga verktyg att använda för att ta fram bostäder för den sociala sektorns behov, till exempel med hjälp av avtal med exploaterer vid nyexploateringar.

Både de kvantitativa resultaten baserade på SCB:s siffror av hur nyanlända flyttar och våra kvalitativa resultat visar således att det finns tydliga skillnader beroende på kommunens förutsättningar och läge i den regionala geografin, där växande kommuner i storstadsregionen och krympande glesbygdskommuner har olika utmaningar och möjligheter vad gäller mottagande av nyanlända. Resultaten ligger också i flera fall i linje med vad Statskontoret pekar på i sin studie *Aktiv medverkan till bosättning i annan kommun* (Statskontoret, 2020). Bland annat pekar Statskontoret på att det är mer vanligt att kommuner som har en låg skattekraft, en arbetslöshet över genomsnittet och balans eller överskott i bostadsbeståndet har tagit emot nya invånare som har fått hjälp av socialtjänsten i den tidigare hemkommunen (Statskontoret, 2020). Detta är förutsättningar som främst karaktäriserar glesbygdskommuner. Statskontoret pekar på att personer som kommer till en kommun genom aktiv medverkan riskerar att få sämre förutsättningar på arbetsmarknaden. I linje med detta ser vi en risk att de som kommer till en kommun enbart på grund av boendet riskerar att få sämre förutsättningar än de som flyttar på grund av till exempel arbete eller studier, vare sig det sker genom aktiv medverkan från annan kommun eller enbart är drivet av en akut boendesituation. Detta förstärks av att denna typ av flytt främst sker till glesbygdskommuner med relativt svag arbetsmarknad.

I denna studie har vi bland annat pekat på hur förutsättningarna för långsiktig etablering för anvisade och självbosatta skiljer sig åt. Idag är kommuner endast skyldiga att ordna bostad till nyanlända som anvisats till kommunen, medan kommunerna enbart har ett generellt bostadsförsörjningsansvar gentemot självbosatta. För att skapa långsiktiga och hållbara lösningar för nyanländas boendesituation är det avgörande att ha ett helhetsperspektiv där man både arbetar med långsiktiga bostadslösningar för anvisade nyanlända och med bostadsrelaterade insatser riktade mot självbosatta. Detta är avgörande både för att skapa så bra och stabila förutsättningar för nyanlända som möjligt, och för att skapa rimliga och rättvisa förutsättningar för kommunerna att ha ett bra och långsiktigt mottagande. Det är också avgörande för att bosättningslagens intentioner om en rättvis fördelning av nyanlända inte ska gå förlorad över tid.

4. Referenser

- Abramsson, M., Elmqvist, A. & Magnusson Turner, L. (2014). Äldres flyttningar och motiv till att flytta och bo kvar. Rapport inom regeringsuppdraget Bo bra på äldre dar, Hjälpmedelsinstitutet, Skrifter från NISAL nr 10, Linköpings University.
- Amcoff, J., & Nedomysl, T. (2013). Barnfamiljers flyttningar kring sekelskiftet 2000. Demografisk rapport 2013:4 TMR/SLL
- Amcoff, J., Östh, J. & Nedomysl, T. (2011). Vart tar invandrarna vägen? Demografisk rapport 2011:04 TMR/SLL
- Andersson, R. (2000). Varför flyttar man? Hemort Sverige (pp. 50–65). Norrköping: Board of Integration.
- Bengtssfors kommun (2013). Översiktsplan för Bengtssfors kommun. Antagandehandling 2013-11-12.
- Boverket (2020). Bostadsmarknadsenkäten 2020.
- Eklund, J., Eriksson, R., & Lundberg, J. (2019). Ska jag stanna eller flytta? En analys av nyexaminerade studenter flyttmönster. Cerum-report 55. Umeå: Umeå universitet.
- Femenías, P., Jonsdotter, L., Knutsson, A., Forsemalm, J. & Karlsson, R. (2019). Flytt i samband med renovering. Preliminära resultat från en pilotstudie. Report, 2019. Göteborg: CTH.
- Grange, K. & Björling, N. (2020). Migrationens ojämna geografi: Bosättningslagen ur ett rättviseperspektiv. Mistra Urban Futures Report 2020:2.
- Göteborgs stad (2021). Bostäder till nyanlända. <https://goteborg.se>.
- Hammarstedt, M. & Mikkonen, M. (2007). Geografisk rörlighet och sysselsättning bland flyktingar. Ekonomisk Debatt, 35, 69–78.
- Hjort, S. (2009). Socio-economic differentiation and selective migration in rural and urban Sweden. (Doctoral dissertation). Umeå: Umeå universitet.
- Härryda kommun (2012). Översiktsplan 2012.
- Härryda kommun (2020a). Bostadsförsörjningsprogram 2021-2025.
- Härryda kommun (2020b). Utvecklingsinriktning för Härryda kommuns översiktsplan.
- Härryda kommun (2021). Statistik om Härryda kommun. <https://www.harryda.se>.
- Kolada (2021). <https://www.kolada.se>.

Länsstyrelsen i Jönköpings län (2019). Lägesbilder från kommuner och regioner 2019. Mottagande av asylsökande, nyanlända och ensamkommande barn. Meddelande nr 2019:21.

Länsstyrelsen Stockholm (2020). Bostad sist? Om bosättningslagen och nyanländas boendesituation i Stockholms län. Rapport 2020:4.

Länsstyrelsen Västra Götaland (2020). Bostadsmarknadsanalys Västra Götalands län 2020. Rapport 2020:13.

Rasmussen, M., Salonen, T., & Grander, M. (2018). Flyttkedjor – en litteraturöversikt över befintlig forskning om bostadsflyttkedja. Rapport 2018:13. Tillväxt- och regionplaneförvaltningen, Stockholms Läns Landsting.

Regeringen (2020). Frågor och svar om lagen om mottagande av vissa nyanlända för bosättning (bosättningslagen). <https://www.regeringen.se>.

Regionfakta (2021). <https://www.regionfakta.com/vastra-gotalands-lan>.

SCB (2016). Integration – flyktingars flyttmönster i Sverige. Integration: Rapport 10.

SCB (2020a). Så flyttar nyanlända flyktingar under de första åren i Sverige Flyttmönster bland kommunmottagna 2016–2019. Integration: Rapport 14.

SCB (2020b). Medelpriser för småhus 2019 per kommun med prisförändringar under 1, 5, 10 och 20 år. <https://www.scb.se>.

SCB (2021a). Flyttar inom Sverige. <https://www.scb.se>.

SCB (2021b). Kommuner i siffror. <https://kommunsiffror.scb.se>.

SKL (2015). Urbanisering. Utmaningar för kommuner med växande och minskande befolkning.

Skolverket (2021). Nyanländas rätt till utbildning. <https://www.skolverket.se>.

Statskontoret (2020). Aktiv medverkan till bosättning i annan kommun. En kartläggning. 2020:19.

Stjernström, O. (1998). Flytta nära, långt bort: de sociala nätverkens betydelse för val av bostadsort. (Doctoral dissertation). Umeå: Umeå universitet.

VGR (2017). Till Västra Götaland, men sedan? Vidareflyttningar hos nyanlända flyktingar i Västra Götaland. <https://alfresco.vgregion.se>.

VGR (2018). Vår bästa tid är nu? Regionrapport 2018- hållbar utveckling i Västra Götaland. VGR Analys 2018:32. <https://alfresco.vgregion.se>.

Vänersborgs kommun (2017). Bostadsförsörjningsprogram 2017–2022.

Under 2020 fick Julia Fredriksson och Joanna Gregorowicz-Kipszak, stadsbyggnadsforskare vid Institutionen för arkitektur och samhällsbyggnadsteknik, Chalmers tekniska högskola i uppdrag av Länsstyrelsen Västra Götaland att utföra en forskningsstudie vars fokus var att bidra med fördjupande kunskap om bakgrunden till nyanländas flyttmönster. I denna rapport sammanfattas de huvudsakliga resultaten från forskningsprojektet som fick namnet Nyanländas flyttmönster.